

Sygn. akt V KK 346/19

POSTANOWIENIE

Dnia 15 lipca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Siuchniński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Marek Pietruszyński

SSN Zbigniew Puskarski

Protokolant Agnieszka Murzynowska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Barbary Nowińskiej,
w sprawie **J. K.**

w przedmiocie zadośćuczynienia i odszkodowania

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 8 lipca 2020 r.,

kasacji, wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 13 grudnia 2018 r., sygn. akt II AKa (...)

utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w W.

z dnia 29 czerwca 2018 r., sygn. akt III Ko (...),

1. oddała kasację,

2. obciąża wnioskodawcę kosztami postępowania kasacyjnego

UZASADNIENIE

Pełnomocnik wnioskodawcy J.K. złożył do Sądu Okręgowego w W. wniosek o zasądzenie na rzecz wnioskodawcy kwoty 346.020,48 zł tytułem dalszego odszkodowania oraz kwoty 350.000 złotych tytułem zadośćuczynienia za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego – ponad przyznaną kwotę 25 000zł wyrokiem Sądu Okręgowego w W. z dnia 13 lipca 2009r., sygn. akt III Ko (...).

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 29 czerwca 2018 r., sygn. akt: III Ko (...) orzekł

I. na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. 2015.1583 j.t.) zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy J. K. kwotę:

- tytułem zadośćuczynienia dalszą kwotę 75.000 (siedemdziesięciu pięciu tysięcy) złotych;

- tytułem odszkodowania kwotę 115.388 (stu piętnastu tysięcy trzystu osiemdziesięciu ośmiu złotych);

II. dalej idące żądanie wnioskodawcy oddalił;

III. kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Apelację od tego wyroku wniósł pełnomocnik wnioskodawcy, w części oddalającej roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienia ponad zasądzone kwoty, tj. w zakresie pkt II wyroku, zarzucając obrazę przepisów prawa materialnego i przepisów postępowania mającą wpływ na treść wyroku, w postaci:

„1. art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (dalej „ustawa rehabilitacyjna” lub „ustawa lutowa”), poprzez pominięcie przy orzekaniu konsekwencji prawomocnego rozstrzygnięcia sądu nawiązującego stosunek prawny pomiędzy wnioskodawcą jako wierzycielem, a Skarbem Państwa jako dłużnikiem, w postaci wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 13 lipca 2009 r. wydanego w sprawie o sygnaturze III Ko (...), który powoduje, iż odpowiedzialność zobowiązanego Skarbu Państwa ukształtowana jest na zasadzie bardziej restrykcyjnej niż zasada ryzyka, co sprawia, iż odpowiedzialność zobowiązanego nie gaśnie nawet w przypadku przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody, czego Sąd I instancji błędnie nie uwzględnił i co w konsekwencji doprowadziło do oddalenia wniosku o zasądzenie odszkodowania i zadośćuczynienia w przeważającej części;

2. art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego poprzez niewłaściwą wykładnię, polegającą

na mylnym przyjęciu przez Sąd instancji jakoby odpowiedzialność majątkowa Skarbu Państwa określona w art. 8 ust. 1 przywołanej ustawy ograniczała się wyłącznie do szkód i krzywd powstałych w wyniku wykonania nieważnych orzeczeń jedynie w sytuacji, gdy represjonowany nie miał możliwości skorzystania z przepisów którejkolwiek ustawy amnestyjnej;

3. w konsekwencji powyższego obrazę art. 361 i 445 k.c. w zw. z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego poprzez ich niewłaściwa wykładnię, polegającą na odmowie przyjęcia adekwatnego związku przyczynowo- skutkowego pomiędzy krzywdą Wnioskodawcy doznaną podczas ukrywania się w okresie od 31 grudnia 1984 r., gdy nadal trwało bezprawne postępowanie karne przeciw niemu oraz szkodą związaną z brakiem możliwości osiągania przez Wnioskodawcę dochodów w tym okresie, w tym zwłaszcza utratą dochodów z pracy w Uniwersytecie [...], a orzeczeniami wydanymi przeciw Wnioskodawcy i wykonywanymi w związku z postępowaniem ukoronowanym umorzeniem dopiero z dnia 31 lipca 1989 r. (sygn. akt: II Ko (...));

4. ewentualnie, z daleko posuniętej ostrożności procesowej, w wypadku uznania niniejszego zarzutu za nieuzasadniony - na podstawie art. 438 pkt 2 k.p.k. - obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na wynik postępowania, to jest art. 7 i 410 k.p.k., poprzez oparcie wyroku jedynie na części okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej, którym Sąd przydał przymiot wiarygodności w całości, a także poprzez dokonanie przez Sąd dowolnej (w miejsce swobodnej) oceny dowodów, bez ich całościowego rozważania, a przede wszystkim dokonanie tej oceny wbrew zasadom logicznego rozumowania i wbrew zasadom wiedzy i doświadczenia życiowego, a to poprzez to, że Sąd mylnie odmówił adekwatnego związku przyczynowego pomiędzy orzeczeniami wydanymi i wykonywanymi przeciw Wnioskodawcy w związku z postępowaniem ukoronowanym umorzeniem z dnia 31 lipca 1989 r. (sygn. II Ko (...)), w tym w szczególności postanowienia o wszczęciu śledztwa przeciw Wnioskodawcy, postanowienia o tymczasowym aresztowaniu Wnioskodawcy i postanowienia o poszukiwaniu Wnioskodawcy listem gończym (sygn. Ds (...)), a krzywdą i szkodą Wnioskodawcy doznaną w okresie

ukrywania się po dniu 31 grudnia 1984 roku, w tym w szczególności utratą dochodów z pracy w Uniwersytecie [...], wskutek czego Sąd oddalił wniosek w znacznej części, a powinien był go uwzględnić w całości (za cały okres wykonywania orzeczeń nieważnych), co nie tylko mogło, ale w sposób oczywisty miało decydujący wpływ na wynik postępowania i treść wyroku;

5. z najdalej posuniętej ostrożności procesowej, na wypadek nieuwzględnienia powyżej wskazanych zarzutów - naruszenie norm art. 8 ust. 1 ustawy rehabilitacyjnej w związku z art. 361 i 362 k.c. poprzez nieuwzględnienie faktu, iż nawet przy przyjęciu, iż po dniu 31 grudnia 1984 roku źródłem szkody wnioskodawcy było także nieskorzystanie z przepisów ustawy amnestyjnej i dalsze ukrywanie się, należało zastosować przepis art. 362 k.c. i odszkodowanie za wykonywanie nieważnych orzeczeń w okresie po 31 grudnia 1984 roku, po rozważeniu wszystkich okoliczności, ewentualnie odpowiednio zmniejszyć, nie zaś w ogóle go nie zasądzić.

6. art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w zw. z art. 445 § 1 k.c. poprzez niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie zadośćuczynienia w kwocie znacznie niższej niż należąca przy uwzględnieniu całości okoliczności sprawy”.

Podnosząc powyższe zarzuty, apelujący wnioś o zmianę wyroku poprzez uwzględnienie wniosku w całości, ewentualnie uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie w tym zakresie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 13 grudnia 2018r., sygn. akt II AKa (...), utrzymał w mocy zaskarżony wyrok.

Kasację od powyższego wyroku wywiódł pełnomocnik J. K., zarzucając temu orzeczeniu rażące naruszenie prawa, mające istotny wpływ na jego treść, a to:

„mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku, rażące naruszenie art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (dalej również: „ustawa lutowa” lub „ustawa rehabilitacyjna”) w zw. z art. 361 § 1 k.c. i 445 § 1 i 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie,

polegające na przyjęciu, iż w przypadku wnioskodawcy szkoda i krzywda wynikająca dlań z wykonania postanowień o tymczasowym aresztowaniu, poszukiwaniu listem gończym oraz o umorzeniu postępowania nie są objęte dyspozycją przepisu art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, a wręcz, że faktyczne wykonywanie tych orzeczeń nie jest wykonywaniem nieważnych orzeczeń w myśl ustawy lutowej, mimo iż ustawodawca nie różnicuje uprawnień do rekompensaty szkód i krzywd poniesionych na skutek wykonywania jakichkolwiek orzeczeń powziętych w zakończonym wydaniem orzeczenia postępowaniu karnym, toczonym jako represja za walkę o niepodległy byt Państwa Polskiego z uwagi na sposób wykonania tych orzeczeń i znamienność szczególnym skutkiem, a to rażące uchybienie przepisom prawa materialnego miało decydujący wpływ na treść zaskarżonego wyroku, a tym samym na wynik sprawy”.

W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w (...)

W odpowiedzi na kasację prokurator wniósł o uznanie kasacji za zasadnej oraz uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Prokurator Prokuratury Krajowej, na rozprawie kasacyjnej, zmienił stanowisko Prokuratury i wniósł o oddalenia kasacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja nie jest zasadna.

Istota stawianego w kasacji zarzutu obrazy prawa materialnego sprowadza się do wskazania, że Sąd Apelacyjny w (...), przy rozpoznaniu apelacji pełnomocnika wnioskodawcy J. K. , skarżącego wyrok Sądu Okręgowego w W. w części oddalającej roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie ponad zasądzone kwoty, rażąco naruszył art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz art. 361 § 1 k.c. i 445 § 1 i 2 k.c. dokonując błędnej ich wykładni, w następstwie której przyjął, iż w przypadku wnioskodawcy szkoda i krzywda wynikająca dlań z wykonania postanowień o tymczasowym aresztowaniu, poszukiwaniu listem gończym oraz o umorzeniu postępowania nie są objęte dyspozycją przepisu art. 8 ust. 1 tejże ustawy lutowej.

Rzeczywiście, Sąd Apelacyjny w [...]. w zaskarżonym kasacją wyroku dokonał takiej wykładni art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (w brzmieniu obowiązującym w chwili orzekania), a konkretnie użytego w jego treści pojęcia „wykonania orzeczenia”, które skutkowało uznaniem, że odszkodowania i zadośćuczynienia, o których mowa w tym przepisie przysługują tylko tym osobom, które w sposób bezpośredni i realny dotknięte zostały represjami wynikającymi z wydania wobec nich orzeczenia przez organy władzy komunistycznej, natomiast za represje takie nie może być uznana sama możliwość nastąpienia takich represji, nawet jeśli były one na tyle prawdopodobne, że zmuszały pokrzywdzonego do ukrywania się czy opuszczenia kraju. Przyjęcie tej wykładni skutkowało oczywiście oddaleniem przez Sąd Apelacyjny apelacji pełnomocnika wnioskodawcy i w konsekwencji pozostawieniem poza zakresem kontroli odwoławczej argumentacji przytoczonej w tej apelacji, a domagającej się zmiany orzeczenia pierwszoinstancyjnego w części oddalającej roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienia ponad zasądzone kwoty. Pełnomocnik pokrzywdzonego, w rozbudowanej argumentacji kasacyjnej sięgającej aż po argumenty natury sprawiedliwościowej, podejmując polemikę z tą wykładnią i usiłując wykazać jej merytoryczną wadliwość, przedstawił własną propozycję wykładni owego zwrotu „wykonania orzeczenia” użytego w art. art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (w brzmieniu obowiązującym w chwili orzekania), skądinąd przyjętą na wcześniejszym etapie postępowania sądowego w przedmiotowej sprawie przez Sąd Apelacyjny w (...) orzekający w innym składzie.

Sąd Najwyższy nie widzi jednak powodu, dla którego należałoby dokonać oceny trafności przedstawionej dla uzasadnienia zarzutu kasacyjnego argumentacji prawnej.

Rzecz bowiem w tym, że wykładnia przyjęta w zaskarżonym kasacją wyroku jest utrwalona w orzecznictwie sądów powszechnych i Sądu Najwyższego, a nadto wsparta stanowiskiem wyrażonym w tej mierze w postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 grudnia 2014r. sygn. akt SK 7/14 szeroko powołanym w

uzasadnieniu tego wyroku.

W takiej zaś sytuacji nawet, gdyby Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w przedmiotowym postępowaniu kasacyjnym (**co skądinąd w tej sprawie nie ma miejsca**) podzielał prezentowaną w kasacji wykładnię zwrotu „wykonania orzeczenia” użytego w art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (w brzmieniu obowiązującym w chwili orzekania), to i tak nie mogłoby to prowadzić do jej uwzględnienia. Kasacja jest bowiem nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego celem jest wyeliminowanie z obrotu prawnego orzeczeń rażąco wadliwych (tj. dotkniętych uchybieniami o charakterze bezwzględnych przyczyn odwoławczych lub podobnej rangi rażących naruszeń prawa materialnego lub procesowego), których pozostawanie w tym obrocie sprzeciwiałoby się podstawowym zupełnie zasadom porządku prawnego i elementarnej sprawiedliwości. Jest zaś rzeczą najzupełniej oczywistą, że nie może za takie uznany zostać orzeczenie, które w sferze stosowania prawa materialnego odwołuje się wprost do utrwalonej, mającej wręcz charakter „linii orzeczniczej”, praktyki sądowej i konstytucyjnej. Innymi słowy sąd, który stosuje prawo materialne w zgodzie z utrwaloną i przyjętą wykładnią lub choćby tylko przyjmuje jedną z możliwych wykładni prawa materialnego i swe stanowisko właściwie uzasadni, nie może „rażąco obrazić” prawa materialnego w rozumieniu art. 523 § 1 k.p.k. W konsekwencji nie może zostać uznana za zasadną kasacja stawiająca w takim układzie procesowym zarzut rażącej obrazy prawa materialnego. Sąd Najwyższy jako sąd kasacyjny w takiej sytuacji, gdyby powziął poważne wątpliwości odnośnie do trafności przyjmowanej powszechnie wykładni, może jedynie wykorzystać instytucję „pytania prawnego” lub podjąć działania wywołujące interwencję ustawodawczą. W przedmiotowej sprawie jednak, mimo dostrzeżenia pewnych racji o charakterze sprawiedliwościowym, Sąd Najwyższy nie uznaje jednak, by wykładnia art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego przyjęta przez Sąd Apelacyjny w zaskarżonym kasacją wyroku była tak dalece nieprawidłowa lub, by w orzecznictwie sądów powszechnych ujawniły się poważne rozbieżności, że można mówić o

wyłonieniu się zagadnienia prawnego wymagającego „zasadniczej wykładni ustawy”. Jest tak tym bardziej, że już po zapadnięciu tego wyroku, nastąpiła zmiana stany prawnego, bowiem znowelizowana została ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w ten sposób, że art. 8 tej ustawy zyskał brzmienie: „Osobie, wobec której stwierdzono nieważność orzeczenia albo wydano decyzję o internowaniu w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. w Polsce stanu wojennego, przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe **z wydania lub wykonania** orzeczenia albo decyzji. W razie śmierci tej osoby uprawnienie to przechodzi na małżonka, dzieci i rodziców”.

W tych warunkach Sad Najwyższy orzekł o oddaleniu kasacji obciążając wnioskodawcę kosztami postępowania kasacyjnego w myśl art. 637a k.p.k. w zw. z art. 636 § 1 k.p.k.